

е перекладом жадного із них, але являє ся осібною і то з многих поглядів дуже інтересною редакцією так званого евангелія Томи і містить в собі такі легенди, котрі досі були незвісні в апокрифах про дитство Ісусове. Де і під якими впливами повстала ся редакція, на разі годі розсудити, та все таки можна сказати, що далеко більше подробиць вважує на єї східне походжіне, ніж на західне.

Іван Франко.

Із фольклорного руху в Західній Європі.

„Жите і Слово“, як перший фольклорний орган на українській мові, мусить передовсім числити на читателів та співробітників у Галичині, де ніякого фольклорного руху зовсім ще не ма, де тільки етнографія ще якомсь розвивається і де через те публіка про фольклор знає дуже мало. Тому то ми думаємо, що не буде лишнім зглянути хоч поверхово те, що робить ся на полі фольклору в західній Європі, розуміть ся, не подаючи ані повної бібліографії предмету, ані пускаючись у подробиці, бо-ж пишемо не для спеціалістів, але для ширшого загалу публіки.

Під назвою фольклору¹⁾ розуміємо науку, котра займаєть ся в порівняючий спосіб дослідами над усною словесністю. Наука ця найтісніше сполучена з історією літератури, бо звичайно дуже трудно провести докладну границю між усною словесністю, а письменством; з другого боку вона втягає у свій обсяг подекуди і психологію і історію релігійної та соціальної еволюції людськості і через те має деякі точки стичні з тзв. етнопсихологією (Völkerpsychologie), мітологією, соціологією і історією культури в загалі, тим більше, що і всі ті спеціальні галузі знаня опирають ся, як і фольклор, у значній мірі на етнографічні матеріали.

Фольклор — наука ще зовсім молода, бо хоча заінтересованє народною словесністю подибуємо ще в другій половині XVIII. в.²⁾ — однак властиво фольклорний, космополітично-порівняючий напрям дослідів наукових почав ся саме перед 30 роками, а розвинув ся найбільше за останні 10—15 літ.

На початку цього століття, доки зібраний матеріал не виходив поза межі кількох європейських народів, учені намагались придавати плодам

1) Фольклор — слово англійське (folklore) зложене з двох слів: folk і lore, з котрих перше значить народ, люд, а друге — знанє, відомість.

2) Томас Персі видав у 1765 р. народні англійські пісні, а Гердер через тринадцять літ після нього своєю знамениту збірку „Stimmen der Völker in Liedern“.

народної творчості головню мітологічне значінє і шукали в них якогось спеціального духа певного народу, на підставі чого можна б було будувати специфічно-національну філософію. Згодом, коли матеріали чим раз більше зростали, коли вчені познайомились з народньою словесністю Індії і коли побачили, що все те, що вважалось за індивідуальну власність поодиноких народів, існує і у інших, часом дуже віддалених племін, повстала теорія, що всі індоєвропейські народні сюжети мають одно спільне жерело і що сучасна народня словесність усіх Арійців — це зостанки давньої минувшини, коли то всі Арійці жили ще спільним життям у спільній своїй вітчизні. Батьками цієї теорії були німецькі вчені брати Яків і Вільгельм Грімми ³⁾. Між їх учениками визначають ся: Макс Мюллер ⁴⁾, Анджело де Губертатіс ⁵⁾, Ган ⁶⁾, Шварц ⁷⁾, Бреаль, Бодрі, Дармстетер, Кокс, Келлі, Афанасьєв і інші.

Але ця теорія була вже швидко захитана у своїх основах. Завдяки подорожним та орієнталістам збиралось що раз то більше матеріалу до порівняня. Почало відкривати ся, що сюжети народніх творів спільні не тільки у народів арійської родини. Деякі вчені звернули на це пильну увагу. Вже 1829 р. Лобек у своїм „*Aglaophamos*“ і натякав на спорідненє грецьких переказів з казками сучасних варварських племін. Француз Морі теж користував ся порівнянєм переказів народів дуже від себе віддалених ⁸⁾. Досліди археологів виказали, що взаємини між ріжними народностями існували в далеко більших розмірах, ніж доси здавалось. Відкриття санскритологів, ассірологів і єгиптологів доказували, що вплив східних культур на європейські народи був дуже сильний. Все це було причиною зміни поглядів на устєво словесність. Показалось, що величезна частина спільного у ріжних народів повстала дорогою запозиченя одним народом від другого вже в часах історичних і то навіть досить пізно, так, що письменство відіграло в тім процесі дуже важну ролю. Число прихильників і стороникив доктрини Гріммів (т. з. мітологічної) почало вменшатись. Головна заслуга у цім повороті належить професору липського університету Т. Бенфею, котрий у пе-

³⁾ Їїх головні праці: „*Kinder- u. Hausmärchen*“ 3 т. Берлін 1812—1822 і „*Deutsche Sagen*“ 2 т. Берлін 1818—1822.

⁴⁾ „*Chips from a german workshop*“ Лондон 1863—75; „*Essay on comparative Mythology*“. Л. 1878; „*Lectures on the origin and growth of religion as illustrated by the religions of India*.“ Л. 1878.

⁵⁾ „*Storia delle novelline popolari*“ Мілан 1883; „*Letture sopra la mitologia comparata*“ М. 1880; „*Mithological Zoology*“ Лондон 872; „*Mithologie des Plantes*“ Париж 1878—1882.

⁶⁾ „*Griechische und albanesische Märchen*“ Липськ 1864; „*Sagwissenschaftliche Studien*.“ Вна 1872—1874.

⁷⁾ „*Der heutige Volksglaube u. das alte Heidenthum*“ Берлін 1880, „*Der Ursprung der Mythologie, dargelegt an griechischer u. deutscher Sage*.“ Берлін 1860; „*Die poetischen Naturanschauungen der Griechen, Römer u. Deutschen*“ В. 1864—1879.

⁸⁾ Maury. „*Légendes pieuses du Moyen-age*“ 1843; „*Croyances et légendes de l'antiquité*“ 1861.

днім слові та коментаріях до переложеного їм індійського збірника казок „Панчатантра“⁹⁾ доказав, що більшість сюжетів народної словесности європейських народів запозичена на Сході, передовсім з Індії, звідки двома шляхами (через Персію та Арабію і на північ через Монголію) йшли ці сюжети в Європу. Погляди Бенфея з кожним роком здобувають усе більшу прихильність учених, котрі з великим успіхом працюють на вказаний ним дорозі, так що недобитки мітологічної школи незабаром певно вже зникнуть з наукового поля. Школа Бенфея поки що посвячує найбільше заходів дослідям над розповсюдженням, мандрівками та запозичуванем поодиноких сюжетів народної словесности, полишаючи на боці питане про їх первісне походження, тоб то про процес їх повстання, бо ця справа більше відносить ся до мітології і етнопсихології (Völkerpsychologie) і може бути полагоджена тільки тоді, як увесь зібраний матеріал буде розкласифікований, і об'яснений порівняючо.

Майже до останнього десятка літ фольклорний рух обмежував ся на видаванні окремих книжок, брошур, студій, розправ ітн., але коли рух той почав захоплювати що раз то ширші круги вчених, явилась потреба закладання спеціальних товариств фольклорних та видаваня спеціальних часописів.

Рух у тім напрямі найсильніше об'явив ся у Франції і це зовсім не диво, коли будемо мати на увазі, як багато Французів працює на цю фольклору. Досить буде згадати такі імена як: E. Cosquin, N. Gaidoz, P. Sébillot, G. Paris, A. Rambaud, N. Carnoy, Maspero, Pui-maigre, E. Rolland, Theuriet, Vicaire, Vinson, X. Marmier, E. Hamy. Brueyre, Ducoudray, Bourgault і інші.

1878 р. Rolland і Gaidoz почали видавати двотижденник „Mélusine, recueil de mythologie, littérature populaire, traditions et usages“. Але вже у 1879 р. часопись ця перестала виходити, позаяк у Франції мала тільки 17 передилатників. Та вже весною 1884 р. „Melusine“ воскресла і з того часу виходить вже без перерви під редакцією самого Gaid z'a.

Любителі народної словесности ще в 1882 р. почали у Франції сполучатись. Так у Парижі сходились вони кожного останнього дня в місяці на засідання, котрі названо „les diners de ma mère l'Oye“. Кожний такий обід закінчав ся співом народніх пісень на ріжних мовах. На остатнім обіді в 1885 р. постав проект заснованя „Société des Traditions populaires“. Проект той швидко був осущений і в 1885 р. засновано товариство, котре має збирати і вияснювати народню сло-

⁹⁾ *Pantschatantra, fünf Bücher indischer Fabeln. Märchen und Erzählungen.* Aus dem Sanskrit übersetzt mit Einleitung u. Anmerkungen von Theodor Benfey. 2 т. Leipzig 1859. Годить ся згадати, що головна суть думок, розвинутих Бенфеєм, ще 1838 р. висказана була Французом *Loiseleur des Longchamps* у его книжці „*Essai sur les Fables Indiennes et leur propagation dans l'Europe*“, а описля повторена німецьким орієнталістом Брокгаузом (Dr. Hermann Brockhaus. *Die Märchensammlung des Somadeva Bhatta aus Kaschmir.* Leipzig 1843. передмова стор. VIII).

вєсність. Товариство це придбало собі членів серед учених, літератів і артистів усяких народностей, між котрими єсть багато ймен європейської слави, як от Богішіч, Бреаль, Novelaque, A. Lang, Quatrefages, Renan, Topinard і інші. Головою товариства вибрано звісного французького етнографа P. Sébillot'a. Згадана „Société“ почала видавати свої органи: місячник „Revue des Traditions populaires“ і річник „Annuaire des Traditions populaires“. Але вже в першому році існування „Revue des traditions populaires“ почались деякі непорозуміння в редакції часописі: деякі єї члени не тільки годились на предметовий характер того місячника, бажаючи не тільки громадити, порівнювати і класифікувати перекази, але робити досліди над йїх відносинами до штуки і літератури. Тому то відділив ся гурток людей під проводом F. Carpey (видавця фольклорних матеріалів пікардійських, алжирських казок та французьких легенд) і заклав новий орган „La Tradition, revue générale des contes, legendes, chants, usages, traditions et arts populaires“. Цей орган стараєть ся оминати назви фольклор, фольклорист, а вживає назв традиціонізм і традиціоніст. Крім того „La Tradition“ відрізняєть ся від „Revue des traditions populaires“ і тим, що подає багато поезії мітологічного та легендарного змісту. При місячнику „La Tradition“ виходить „Collection internationale de la „Tradition“, у котрій межі іншими працями вийшла монографія Carpey „Les contes d'antiques dans les romans du Renard“. Крім тих часописів від 1883 до 1890 виходила ще „Revue d'Ethnographie“ — орган етнографічного музею у Парижі, в котрій були заміщувані теж деякі фольклорні праці. Фольклорові уділяють місце ще й інші французькі часописі, як: „Romania“, „Revue Celtique“, „R. Britannique“, R. littéraire“ і т. і.

В Італії рух фольклорний теж досить сильний. Вже від 1877 до 1879 р. звісний етнограф, котрий найбільше працював над сіцилійськими піснями, G. Pitre видавав часопись „Rivista di letteratura popolare“. Той самий вчений у спілці з S. Marino почав 1882 р. видавати у Палермо орган „Archivio per lo studio delle tradizioni popolari“, в котрім багато місця уділяєть ся і іспанському і португальському фольклорові. В Неаполі тогож самого року появил ся під редакцією L. Molinaro del Chiavo місячник „Giambattista Basile, archivio di letteratura popolare“. Із співробітників усіх тих часописів найбільше звісні: Nigra, d'Ancona, F. Cannizaro, D. Comparetti, Finamore, V. Imbriani, Salomoni, Tigri і інші.

І на Піренейськїм півострові дуже зріє інтерес до фольклорних дослідів. Майже у всіх більших містах позавязувались фольклорні товариства з центральним зарядом у Мадриті під назвою „Sociedad folclorico Espanol“ (1882). Головним ініціатором того був Antonio Machado у Alvarez, котрий видав кільканадцять томів бібліотеки творів народної словесности. В Андалюзії найбільше працюють Alexandro Guichot у Sierra (Севілля) і Francesco Rodriguez Maria (котрий видав пять томів „Cuentos populares espanoles“). У Естрамадурі — Luiz Romero у Espinoza видавав часопись „El Folklore Betico Extremeno“, до співробітників котрої належали: D. Costa, Machado - Alvarez, Fon-

tanales і другі. Крім того існують товариства фольклорні в поодиноких провінціях, котрі спеціально займають ся дослідями над місцевою народньою славесністю і мають свої органи, котрі однак дуже ефемерні і звичайно існують не довго. До таких спеціальних товариств належить: „El Folklore Castellano“ під проводом знаменитого поета Nunez de Arce; „Folklore catala“ в Барселоні; „Folklore Gallego“ в Галліції; „El Folklore Basco Navarra“, котре видає часопись у мові Басків „Euskalleria“. У Логроньо виходить часопись „Folklore riojano“.

Із Іспанії рух той перейшов і до сусідньої Португалії, де в 1885 р. засновано товариство „Folklore portugués“, але часопись, котру видавало це товариство під редакцію Ad. Coelho, упала через недостачу передплатників.

Серед германських народів найбільше розвинув ся фольклор у Англії. Там властиво засновано перше фольклорне товариство в Лондоні 1878 р. „Folk-Lore Society“, котре почало видавати аж три органи: „Folk-Lore Record“, „Folk-Lore Journal“ і „Folk-Lore Magazine“, котрі займались громадженем фольклорних матеріалів не тільки англійських, але східноазійських, африканських, австральських і американських, що особливо легко для Англічан, котрі мають постійні зносини зі своїми позаєвропейськими колоніями. Тепер замість „Folk-Lore Journal“, котрий злучив ся з часописю „Archeological Revue“, виходить місячник „Folk-Lore“. У Бостоні в Сполучених Державах Північної Америки від 1880 р. виходить під редакцією Nevell'a англійська часопись „The Journal of American Folklore“.

Німці якось доси не дуже далеко посунулись на тім полі. В р. 1881 у Рендсбурзі почала появлятись невеличка часопись „Am Urds-Brunnen, Mittheilungen für Freunde volksthümlich-wissenschaftlicher Kunde“, котра тепер під заголовком зміненім на „Am Ur-Quell, Monatschrift für Volkkunde“ виходить у Ландені в Шлезвіку під редакцією Ф. Крауса, що живе у Відні. Тільки в 1891 р. почала виходити „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde“ в Берліні під редакцією Ф. Вейнгольда, котра може стати на рівні з подібними часописями у Франції та Англії. Але багато статей фольклорного змісту подають часописі не спеціально фольклорні, як: „Das Ausland“, „Globus“, „Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft“ та видавництва академій, особливо віденської, монахійської та берлінської.

Шведи видають у Штокгольмі від 1878 р. орган „Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmalen sek svenskt folklif“. Це єсть орган наукових товариств в Упсалі, Гельсінгфорсі і Лунді. Із шведських фольклористів найбільше звісні: Bondesen, Svensen і Quanten.

У Бельгії фламандське товариство „Het Taalverbond“ заклало в Антверпії 1887 р. спеціальний відділ для студій фольклорних. Окрім того існують фламандські фольклорні товариства в Брюсселі, Антверпії і Гандаві.

Л. Васи́євський.